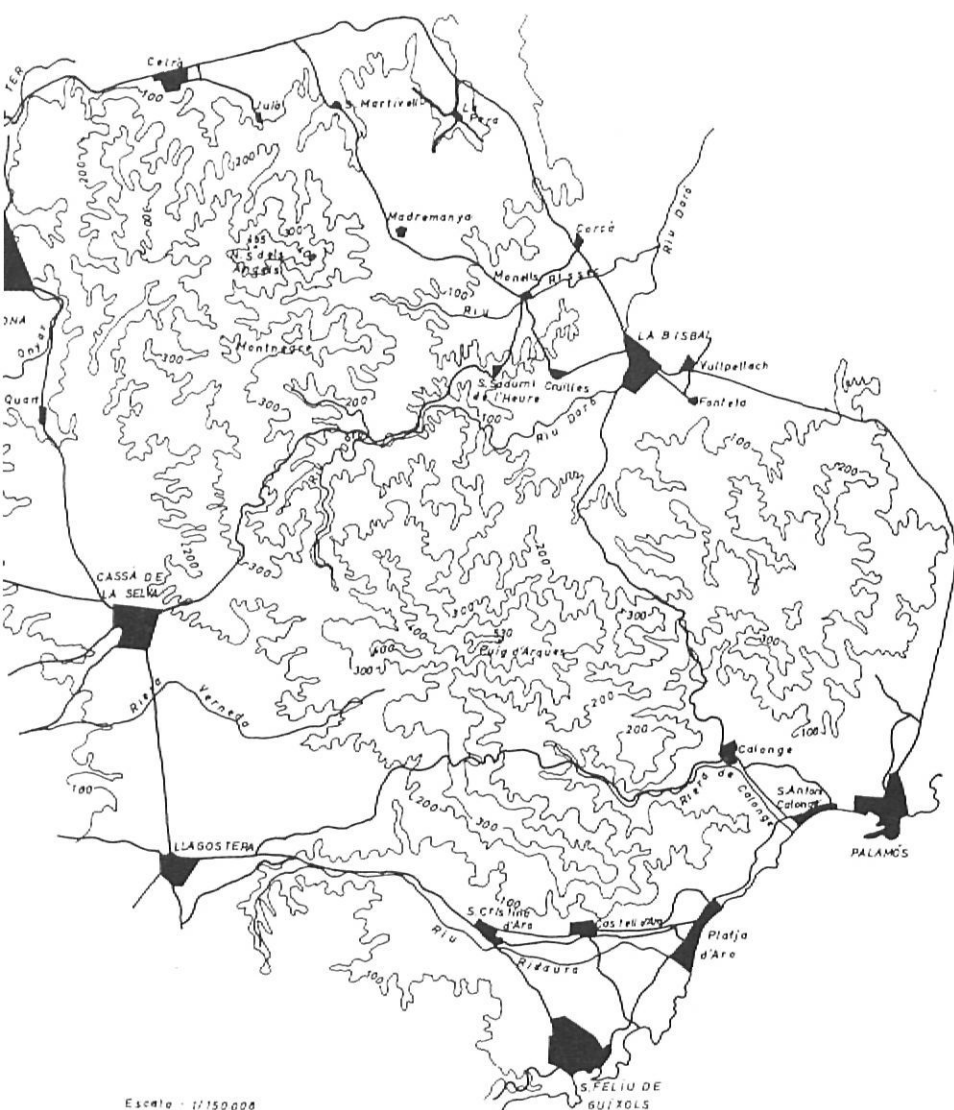

L

Aquesta concepció de la protecció de l'entorn es correspon amb una de les hipòtesis bàsiques de l'Estratègia Mundial de la Conservació formulada per la UICN, segons la qual es proposa d'aconseguir l'harmonització del desenvolupament econòmic amb la conservació de l'entorn que el fa possible. Aquest principi es basa en la consideració que, en les seves circumstàncies actuals d'ordre demogràfic, econòmic, tecnològic i cultural, la huma-

Les Gavarres, una àrea de "valors naturals qualificats"

nitat és obligada a crear les condicions necessàries perquè li sigui possible un desenvolupament sostingut.

Això vol dir que:

- És necessari de procedir a l'avaluació dels recursos renovables i no renovables que explota una comunitat determinada i de preveure'n l'evolució segons diverses hipòtesis de desenvolupament.
- I que, conseqüentment, cal elegir aquell model de desenvolupament —i, per tant, d'ús del territori— que, a més a més de satisfer les necessitats presents, garanteixi el manteniment dels recursos, la seva adaptabilitat al futur i l'increment del marge de seguretat que en un futur continuaran essent disponibles.

En el cas de les Gavarres hi concorren un conjunt de circumstàncies que permeten de plantejar-ne la protecció com a Parc Natural: en primer lloc, es tracta d'un massís extens i que es troba en un estat de conservació estimable; en segon lloc, és posseïdor de valors naturals, paisatgístics, arquitectònics i culturals molt importants que, a més a més, són apreciats pels seus habitants; en tercer lloc, el seu emplaçament particular a la vora d'una zona de gran aflluència turística li atorga —a l'hora que n'amenaça la fragilitat— un valor potencial molt gran en usos turístics i recreatius controlats; finalment, i això és el més important de tot, existeix un consens gairebé unànim quant a la conveniència que les Gavarres siguin preservades.

Tenint en compte aquest conjunt de fets i sabent que la pràctica totalitat dels municipis del massís es manifesten partidaris de la protecció, que la Diputació de Girona abona la postura dels ajuntaments i que la Generalitat de Catalunya contempla amb interès la possibilitat que sigui la iniciativa local la impulsora de la protecció de les Gavarres, sembla que el conjunt de circumstàncies favorables és prou important per iniciar un procés que transformi les voluntats genèriques ja existents en propòsits precisos de protecció i en propostes viables de gestió.

El propòsit d'aquest article és el de delimitar àmbits en els quals sigui possible un debat de concertació constructiva que permeti, a

més a més d'assegurar la protecció de les Gavarres, fer-ne un projecte àmpliament compartit i sentit com a propi per una gran majoria de les persones que hi viuen. Amb aquesta finalitat i partint de la manera com la nostra legislació defineix un parc natural, voldria esbossar els propòsits més essencials i proposar una fórmula de gestió.

Salvaguarda de les riqueses naturals i culturals

Altres articles d'aquest mateix dossier són dedicats a exposar quines són aquestes riqueses materials i culturals i quines són les amenaces a què són sotmeses: l'excés de pressió urbanitzadora —derivada d'uns usos turístics que poden anorrear allò mateix que els fa possible—, un tractament dels boscos que és una barreja d'abandó amb formes d'explotació sovint més atentes als rendiments immediats que a la seva viabilitat a llarg termini i una ordenació del territori que és feta de la suma d'ordenaments locals..., tot plegat ha de cedir el pas a un millor planejament i a la reconsideració de quina és la racionalitat necessària pel bé comú.

En efecte, el més essencial dels propòsits, que és el de mantenir la integritat del medi en el qual vivim —o, més exactament, de mantenir els canvis que produïm en el medi dins d'uns límits tals que aquest pugui regular-se per si mateix i no sofrir transformacions irreversibles— obliga a certes actuacions:

- L'ordenació dels usos del sòl: una normativa urbanística adequada als requeriments de la conservació.
- La racionalització de les explotacions forestals i del tractament dels boscos —i del sòl que els sosté!— que en garanteixi la pervivència.
- Les previsions necessàries per tal de compensar la fragilitat dels ecosistemes mediterranis: xarxa d'accessos per a la prevenció de catàstrofes, accions correctores allà on la degradació ja és un fet localitzat.

Aquestes actuacions, però, han de fer-se complint certes condicions inherents a la concepció d'un parc natural. No estem pas parlant de santuaris d'una hipotètica natura verge, sinó de territoris on l'ho-

me hi és activament present i en els quals explota i sosté l'existència de certs recursos. Les condicions, doncs, són lògiques: cal prestar atenció primordial a les persones que viuen del massís i a l'activitat que hi desenvolupen, cal posar l'èmfasi en allò que es pretén de potenciar i de promoure més que no pas en les restriccions i, en tot cas, aquestes han de ser raonables, progressivament assumibles per una majoria de la població implicada.

Si a una millor observança de les lleis avui existents s'hi afegeix un procés d'ordenació dels usos del sòl, de racionalització de l'explotació dels boscos i de planejament i execució d'actuacions d'infraestructura, s'haurà fet un primer pas: contenir un procés de degradació i establir les condicions de la salvaguarda. Si a tot plegat s'hi afegeix, a més a més, un projecte de desenvolupament —en termes econòmics— i un projecte cultural, llavors s'haurà transformat un procés de degradació en un procés de protecció activa.

Els aspectes econòmics i culturals de la protecció són objecte dels apartats següents, però, en tot cas, voldria dir que és just d'entendre la protecció com un procés, ja que degradació i protecció són el resultat de l'acció de col·lectius humans i voldria subratllar que la substitució de processos de degradació per processos de protecció constitueix un canvi molt positiu.

Desenvolupament econòmic qualitatiu i sostingut

És a dir, no qualsevol desenvolupament sinó aquell que compleix dues condicions: adaptar-se a les especificitats —de recursos, de paisatge— de les Gavarres i susceptible de durar en el temps perquè no malmena els recursos que el fan possible.

El desenvolupament econòmic d'una zona com la de les Gavarres ha de contemplar preferentment els usos del bosc i el seu potencial turístic. Secundàriament pot prestar atenció a sectors d'activitat induïda pel turisme —guiatge, artesanía, educació ambiental— i, en qualsevol cas, ha de tenir en compte les possibles relacions amb la indústria.

Pel que fa al manteniment i al desenvolupament de l'activitat forestal, ramadera i agrícola, el prin-

cipi bàsic és clar: els boscos són una font de riquesa inexhaurible si són explotats tenint en compte la seva capacitat de regulació com a ecosistemes; i a més a més, l'explotació dels boscos és compatible amb altres usos. Les condicions que han de permetre l'explotació respectuosa dels boscos són les següents:

- Una atenció preferent al manteniment de la qualitat dels sòls i, si és el cas, a la regeneració dels sòls malmenats —la desertització no és només una possibilitat—.
- L'elecció del tipus d'explotacions forestals més ben adaptades a les condicions de les Gavarres i més aptes per a garantir una productivitat sostinguda dels boscos: aquelles espècies vegetals que han configurat la fesomia de les Gavarres són, al mateix temps, aquelles que el temps ha demostrat que, a la llarga, són més rendibles.
- La implementació d'una xarxa de vials ben planejada de manera que garanteixi els accessos a les explotacions i als punts d'eventual risc amb el mínim impacte.
- El millorament de l'estructura productiva identificant les unitats i les formes de producció més rendibles, aplegant el que avui és en zones àmplies del massís una propietat dispersa i descuidada, optimitzant inversions i cicles i procediments d'explotació amb vista al millorament de la rendibilitat.

Pel que fa a l'explotació del potencial turístic d'una zona tan extensa i alhora plena de riqueses paisatgístiques, arquitectòniques i històriques, el principi bàsic és el de promoure aquells usos turístics compatibles amb l'explotació dels boscos i amb la preservació del medi natural. Les condicions que han de permetre el desenvolupament d'una oferta turística d'aquestes característiques són les següents:

- No pensar en un turisme de masses —que, per principi, és fortament impactant— i centrat en una única demanda genèrica semblant a la de "platja-disco-botiga".
- Pensar, en canvi, en un o més turismes especialitzats, més

minoritaris, poc impactants, centrats en l'interès per l'aproximació al país i la comprensió dels paisatges, de la història, del medi natural mediterrani.

- Aquest tipus de turisme permet la recuperació de masies i altres edificacions antigues per tal de cobrir necessitats d'allotjament. O l'arranjament d'àrees d'acampada i la prestació dels serveis corresponents que poden constituir una injecció econòmica suplementària.
- Aquest tipus de turisme es fonamenta en la creació i la prestació de serveis específics d'acolliment i de guiatge —rutes a peu, rutes a cavall, descoberta del medi natural, aproximació a la història seguint els vestigis arquitectònics dispersos pel massís...— que constitueix una possibilitat d'ocupació innovadora.
- Aquest tipus de turisme no és estacional, com ho és el de la línia de costa, sinó que és explotable al llarg de tot l'any en forma de serveis a l'educació —un centre d'acolliment pot ésser també una casa dissenyada per acollir grups d'escolars— o al turisme social nacional.
- Finalment, aquest tipus de turisme ha de basar-se en circuits de difusió i de serveis curts, concrets, generadors de beneficis que reverteixin sobretot en els habitants de la zona. El que no vol dir que no siguin importants des d'un punt de vista del volum de serveis que pot oferir: només l'u per cent dels visitants de la Costa Brava és una xifra de desenes de milers de persones... segur que un u per cent dels nostres visitants són interessats a prendre contacte amb el país. I això pensant només en l'estiu; pensant en la resta de l'any, no és cap desmesura avaluar que un massís com el de les Gavarres pot sostenir l'activitat de cinc centres d'acolliment de grups escolars o altres.

El desplegament del potencial turístic induïx el desenvolupament de l'artesanía local, que requeriria la realització d'un cens de les possibilitats realment existents per tal de sostenir aquelles realment viables i que mereix, a més a més, l'assaig

d'innovacions en aquest terreny de la fabricació i comercialització a escala local de productes propis i portadors de la imatge d'identitat de la zona.

Crec que és necessari fer també una referència a les arts, especialment les escèniques i les plàstiques. Permeteu-me d'insistir en la hipòtesi de l'u per cent dels visitants de la costa: no és viable una oferta teatral de qualitat, a la manera del Teatre del Bosc¹, en la qual els foranis puguin prendre contacte amb història, tradicions i contes del país? Quants grups hi ha a Catalunya que presenten muntatges relatius a aquestes temàtiques? És que Pals o Peratallada no són indicadors de les possibilitats d'una relació positiva entre els turistes i certes arts plàstiques?

Res d'allò dit fins aquí en relació a l'explotació dels boscos i a la posada en ús del potencial turístic és incompatible a priori amb la indústria. Al contrari, en primer lloc una bona explotació dels boscos és la millor garantia de la durabilitat de la indústria surera; en segon lloc, encara que a una escala reduïda, la rehabilitació i el recondicionament d'habitatges i llocs de residència és un camp per a la construcció artesanal a la qual han de contribuir-hi acabats de tantes menes diferents; en tercer lloc, certs aspectes de l'artesanía donen lloc a produccions en petita sèrie. La indústria, però, ha de subjectar-se en la seva implantació a la doble condició de no ésser contaminant i d'emmarcar-se en les condicions d'arquitectura del paisatge que puguin estipular-se en el projecte de protecció.

Desenvolupament cultural endogen

El nostre passat ens mostra que la cultura s'ha produït sempre en relació a la forma com cada comunitat produïa la seva pròpia vida material. En el dossier que recollí els resultats del Debat Costa Brava hi ha dos articles que són il·lustratius en aquest sentit: l'un és signat per Josep Vicente i duu per títol "La vida tradicional transformada pel turisme", l'altre és titolat "Els últims habitants de la primera Costa Brava" i el devem a Narcís-Jordi Aragó.

Una lectura atenta d'aquests articles ens mostra dues coses: la primera és que, en el passat, hi havia una pluralitat de "cultures" en el territori que ens ocupa, una cultura

El desenvolupament econòmic de l'àrea de les Gavarres s'ha d'harmonitzar amb la conservació de l'entorn que el fa possible.

dels boscos, una dels pescadors, una de la plana, una dels petits artesans...; en segon lloc se'ns mostra que, simultàniament amb la planetarització de certes pautes culturals, aquests petits universos no només s'han uniformat i han anat esvaint-se, sinó que, especialment, ho han fet per la seva indefensió enfront d'estímuls exògens. Altrament dit, alhora que es produïa una transformació de la base econòmica de la vida social —transformació regida des de fora de l'àmbit que considerem—, la producció de la identitat —que és el fet cultural més essencial— es realitzava en condicions d'inferioritat respecte de factors aliens.

Crec que, en termes culturals, aquesta és la qüestió i que la pregunta que hem de fer-nos és si una recuperació deliberada del territori i de la seva integritat —el que constitueix la dimensió física que ens dóna suport material i ens permet de viure— i la gènesi i el desenvolupament de processos econòmics que ens siguin propis són les bases al damunt de les quals ens ha de ser possible de generar una identitat dinàmica, assentada sobre unes bases materials precises i projectades cap a un futur volgut.

Crec que fer-se aquesta pregunta és pertinent per dues raons:

- En primer lloc, perquè les característiques dels paisatges viscuts són una de les bases d'identificació de les col·lectivitats i una de les fonts de la identitat personal. Si algú no s'ha adonat del sentiment de pertinença i d'identitat que el massís origina en els seus ha-

bitants, pot remetre's als treballs de Joan Nogué sobre el "viscut" del paisatge —treballs que, tot i haver estat efectuats a la Garrotxa, presenten elements de generalitat—.

- En segon lloc, perquè la recuperació del massís de les Gavarres i la seva posada en ús segons els paràmetres enunciats en referir-me a l'economia impliquen l'aparició —o reaparició— de nous elements materials en el paisatge i la implementació de sectors d'activitat que hi ha de donar una vida diferent.

En efecte la recuperació del medi natural i històric ha de comportar modificacions com les següents: a nivell del medi ambient i de les problemàtiques que qualifiquem com a "ecològiques" cal la regeneració, la cura i la recuperació de tota la riquesa dels boscos, la racionalització de la cacera, la creació de centres d'interpretació del medi ambient i d'iniciació de la mainada a la comprensió de les característiques del massís; al nivell de la cultura i de l'etnologia, cal d'una banda pensar en la possibilitat d'una xarxa de petits ecomuseus locals —Llagostera ja ha iniciat el camí— i d'altra banda no descartar una segona xarxa de centres de producció artesanal —que tampoc no ens manquen precedents—; al nivell del patrimoni arquitectònic —des de l'arquitectura o l'enginyeria popular fins a l'arquitectura monumental— és importantíssim no perdre mai de vista el valor inquantificable de tantes ermites, dòlmens, molins, masos, camins, ponts, fortificacions,

fonts, pous de glaç, forns... que expliquen de forma tan evident quina és la història de la muntanya i que constitueixen una font de riquesa potencial que no podem permetre'ns de menysprear; podria continuar referint-me a l'arqueologia pre-industrial o industrial, al mateix paisatge, però crec que no val la pena.

El que pretenia de mostrar és que la decisió de conservar un massís implica, en un termini més o menys llarg, la realització material d'un projecte que dóna una nova configuració material, més dinàmica i més susceptible de produir riquesa, al nostre entorn actual. Mirem-ho encara des d'un altre punt de vista, el de les activitats que tot plegat comporta: cal la realització efectiva —per part d'empreses o de grups de veïns o de voluntaris— d'una multitud de tasques de restauració i de recondicionament, cal l'organització d'una xarxa d'acolliment, cal la previsió i l'endegament de serveis de guiatge i d'estades per a escolars i per a visitants de tot tipus, cal la preparació de sessions d'estudi, cal l'estructuració de manifestacions i d'aprenentatges artesans o artístics, cal...

Voldria repetir ara la pregunta que he fet més amunt: és cert o no ho és que la decisió de recuperar el territori i la producció de processos econòmics que facin rendible un territori recuperat són bases suficients per a la gènesi d'una o d'unes noves identitats sorgides del propi fer de les persones que hi prenen part? Per la meua banda estic convençut que són les bases més efectives i, potser, les úniques possibles per a un territori com el que contemplem.

Una fórmula de gestió

Abans de proposar una fórmula concreta de gestió, voldria resumir el que he dit fins aquí:

- 1r. Allò que configura una protecció efectiva i dinàmica de les Gavarres és un triple propòsit:
 - la salvaguarda de les riqueses naturals i culturals,
 - un projecte de desenvolupament econòmic qualitatiu i sostingut (és a dir, més qualitatiu que quantitatiu i, en qualsevol cas, a llarg termini),
 - un projecte de desenvolupament cultural endogen, regit per la dinàmica que produeixen les pròpies col·lectivitats implicades.

- 2n. La protecció només pot ser abordada constructivament com un projecte, mai exclusivament com un decret. Això comporta l'existència del projecte (de protecció, de desenvolupament econòmic i d'identitat cultural) i la posada en marxa d'un procés de concertació positiva, basada en la iniciativa local.

Una primera pregunta a fer-se és: i un projecte d'aquestes característiques, qui implica? Evidentment, implica a tothom.

La pregunta immediata és: qui ha de preocupar-se que tothom es senti implicat? o, per entendre'ns, a quina administració li pertoca prendre la iniciativa?

Com que el nostre país només disposa, ara per ara, del potencial econòmic de què disposa —que és insuficient— i com que una interpretació estricta i restrictiva de les lleis no ens proporcionaria una resposta clara a aquesta pregunta, es fa necessari de pensar en alguna fórmula que respongui a certs criteris essencials.

Un primer criteri és que la riquesa generada per la protecció reverteixi en els habitants del massís i una bona manera de garantir-ho és que la iniciativa local tingui un

pes important en la gestió. Un segon criteri és que sigui possible d'integrar en una única perspectiva la intervenció de diverses administracions especialitzades (forestal, urbanística, de medi ambient, cultural, turística, de patrimoni...). Un tercer criteri és que la gestió pugui ser àgil, adaptada a les peculiaritats de l'indret i adaptable als processos socials que puguin produir-se in situ.

Una fórmula de gestió apta per a complir les finalitats de protecció i de desenvolupament d'acord amb els criteris enunciats pot configurar-se com segueix:

- 1r. La constitució d'un Consorci del Parc Natural de les Gavarres per part de tots els Ajuntaments del massís, la Diputació de Girona i la Generalitat de Catalunya.
- 2n. La classificació de les despeses i actuacions en dos grups:
 - grup I Les despeses mínimes d'infraestructura (de personal, de serveis bàsics, d'equipament) i les actuacions de caràcter urgent.
 - grup II Les despeses d'infraestructura més enllà dels mínims d'un equip gestor i les actuacions de caràcter menys urgent.
- 3r. La distribució de les despeses del grup I d'acord amb aquest criteri: un 50%-60% a càrrec dels Ajuntaments consorciants que hi contribueixen en proporció al volum del seu pressupost i el 40 o 50% restant a càrrec de la Diputació de Girona i de la Generalitat de Catalunya que hi contribueixen en una proporció a determinar.
- 4t. La cobertura de les despeses del grup II segons projectes presentats a cada una de les administracions locals o nacional que hi contribueixen en funció dels beneficis que en reben directament i/o en funció de la coincidència d'interessos entre el Consorci del Parc de les Gavarres i l'Administració considerada.

- 5è. Per despeses mínimes de personal entenc la constitució d'un equip bàsic de gestió que compati amb personal especialitzat en gestió del medi natural, anima-

ció sòcio-cultural, economia i guarderia.

- 6è. Per actuacions de caràcter urgent entenc les relatives als estudis necessaris per a perfilar les polítiques més afinades de protecció del medi, de prevenció dels incendis, de promoció sòcio-econòmica i de creació d'imatge del parc i a les actuacions corresponents, així com les adreçades a prestar serveis immediats de tipus social a escolars, per exemple.
- 7è. Les decisions generals relatives a la gestió del Parc Natural han d'ésser preses en un marc en el qual hi siguin representades la iniciativa empresarial (Cambres) i les associacions voluntàries. En qualsevol cas, la iniciativa privada i associativa han de trobar al Parc un camp per a la realització de projectes impulsors i compatibles amb la preservació i amb el model de desenvolupament proposats.
- 8è. La gestió del Parc Natural de les Gavarres ha de fer-se partint de la voluntat d'integrar l'acció de totes les administracions especialitzades ja existents i responsables de temàtiques forestals, urbanístiques, de protecció, culturals, turístiques, d'ocupació i de patrimoni.

Per acabar

Hi ha una reflexió propugnada per cert organisme internacional que resumeix amb precisió el significat de les polítiques dinàmiques de protecció del medi ambient. Aquesta reflexió diu aproximadament que no hem de relacionar-nos amb la terra com si fos només una herència que hem rebut dels nostres avantpassats sinó, sobretot, com si fos un préstec que ens han fet els nostres fills.

Joaquim Franch és pedagog i membre de l'Associació d'Amics de les Gavarres i del Massís de Cadretes.

NOTES

1. El Teatre del Bosc existeix a Islàndia, sostenint una companyia estable que representa les llegendes nòrdiques per als visitants.